

INTERNATIONALE ERVARINGEN MET GEDRAGSTHERAPIE VOOR MENS EN PAARD

*Een internationale inventarisatie van ervaring met
gedragstherapie voor mens en paard in één behandeling*

Julia Gerlach

Diermanagement

Oktober 2015

INTERNATIONALE ERVARINGEN MET GEDRAGSTHERAPIE VOOR MENS EN PAARD

*Een internationale inventarisatie van ervaringen met gedragstherapie voor mens en
paard in één behandeling*

Julia Gerlach

Afbeelding: Contact met een paard. Expertisecel mens en paard: Professionalisering van het
gebruik van paarden in de zorg. Gevonden op 2 september, 2015, op
<https://celmensenpaard.wordpress.com/>

Hogeschool:	Van Hall Larenstein Leeuwarden (University of Applied Science)
Opleiding:	Diermanagement
Student:	Julia Gerlach 920212004
Opdrachtgever:	Henk Roordink (Adalia Hoeve) en Hannes Driessen
Begeleidende Docenten:	André Feenstra en Gerrit de Jong
Projectnummer (AO):	594000
Leeuwarden, Oktober 2015	

VOORWOORD

“...horses heal humans and humans can heal horses.”

Marilee Donovan, Associate Director for Programs, Parelli Foundation (zie **Bijlagen VIII.**)

Vanuit een grote wens om zowel paarden als ook mensen tegelijkertijd met hun gedragsproblemen te kunnen helpen, is het project “Your Horse in Balance” ontstaan. Zoals in het genoemde citaat van Marilee Donovan, heeft ook het team van “Your Horse in Balance” de hypothese opgesteld, dat diergesteunde zorg voor mensen niet alleen eenzijdig hoeft te zijn, maar dat ook de paarden er positieve effecten en reacties van ondervinden. Er zou een win-winsituatie ontwikkeld worden waarbij zowel de mens als ook het paard een verbetering van gezondheid en welzijn zou ervaren.

Vanuit deze opzet heb ik samen met Henk Roordink, Hannes Driessen, Marousha van Tol en mijn docenten Susan Ophorst, Gerrit de Jong en Andre Feenstra, een afstudeeropdracht ontwikkeld.

Ik wil alle mensen die mij hebben ondersteund tijdens dit onderzoek en het afronden van mijn studie Diermanagement en de Major Dieren in de Zorg heel erg bedanken. Voornamelijk mijn opdrachtgevers Henk en Anieta Roordink en Hannes Driessen voor het vertrouwen om deze opdracht uit te mogen voeren; mijn docenten Susan Ophorst voor het idee, Gerrit de Jong en Andre Feenstra voor de goede begeleiding tijdens de uitvoering van de opdracht; mijn familie voor het geduld en mijn medestudenten Samira Götz, Marousha van Tol en alle anderen medestudenten voor hun hulp en taalkundigheid tijdens het schrijven van dit verslag.

Julia Gerlach, Oktober 2015, Leeuwarden

SAMENVATTING

Het is bekend dat paarden mensen kunnen genezen, maar andersom werkt het ook, mensen kunnen paarden laten genezen. Met dit idee is in Nederland het project 'Your Horse in Balance' ontstaan. De Adalia Hoeve in Scheerwolde heeft een concept ontwikkeld met als hoofddoel een win-winsituatie te kunnen bereiken, tijdens de behandeling van paarden met gedragsproblemen en mensen met persoonlijkheidsklachten. Omdat de opdrachtgever nog geen ervaring had op dit speciale gebied, werd er na ervaringen van andere organisaties gevraagd. De antwoorden kunnen helpen valkuilen te beperken en het project kan gestart worden met meer kennis. Bij deze combinatie zullen tijdens de behandeling niet alleen de cliënten van Animal Assisted Interventions en Equine Assisted Interventions profiteren, maar ook de paarden zullen een positieve ontwikkeling meemaken en een goede toekomst hebben. Aan hand van literatuuronderzoek en opgestelde criteria zijn er 24 organisaties en wetenschappers uit de Verenigde Staten, Duitsland, Nederland, Australië en Nieuw Zeeland met een vragenlijst per mail benaderd. De organisaties zijn aan de hand van de informatie op hun persoonlijke websites gekozen. Een belangrijk punt was dat ze vormen van Equine Assisted Interventions uitvoerden en paarden met probleemgedragingen opnamen en behandelden. Vervolgens zijn twee wetenschappers met een vragenlijst benaderd die deskundige zijn op het gebied van paardengedrag. Omdat er weinig literatuur verkrijgbaar was, zijn er ook vergelijkbare onderzoeken en projecten met andere diersoorten en doelen bij dit onderzoek betrokken. Deze internationale inventarisatie is de eerste op dit gebied en kan aanleiding geven tot meer onderzoek. De respons op de vragenlijsten kon alleen beperkt antwoord geven op de onderzoeksvragen. Er zijn wel verschillende werkwijzen en methodes door de respondenten genoemd bij de uitvoering van Equine Assisted Interventions en de behandeling van paarden met probleemgedrag, maar deze worden door de respondenten niet gecombineerd. Voor de aparte onderdelen, behandeling paard en behandeling mens, is er wel literatuur en ervaringen beschikbaar maar informatie over deze combinatie is beperkt. Dit maakt duidelijk dat er nog meer onderzoek op dit gebied nodig is, om de verbanden, effecten en meerwaarde te kunnen definiëren.

SUMMARY

It is known that horses can heal people, but it also works the other way around, people can heal horses. With this idea, a project named 'Your Horse in Balance' has been developed in the Netherlands. The Adalia Hoeve in Scheerwolde has developed a concept with the main objective to create a win-win situation in the treatment of horses with behavioural problems and people with personality problems. Because the client does not have experience in this particular area, they asked about experiences of other organizations. The answers may help reduce pitfalls and the project can be started with more knowledge. The combination of horses with behaviour problems and people with personality problems is beneficial for the clients of Animal Assisted Interventions and Equine Assisted Interventions and also the horses will experience a positive development and have a good future. Based on literature study and established criteria, 24 organizations and scientists have been chosen to be approached from the USA, Germany, Netherlands, Australia and New Zealand approached with a questionnaire by mail. The organizations are selected according to their information on their personal websites. It was important that the organizations performed a form of Equine Assisted Interventions and to took care of horses with behaviour problems. Also two scientists have been approached with a questionnaire, which were expert on horse behaviour. Because limited literature was available, information of similar studies and projects with other animals was used. This international survey is the first in this field and can give rise to more research. The results and the responses to the questionnaires could only give limited answers to the research questions. There are several processes and methods in the implementation of Equine Assisted Interventions and the treatment of horses with behavioural problems, but these are not combined by the respondents. For horse treatment and human treatment there is literature and experiences available, but not much is known about what happens if these two are combined. This makes clear that further research on this subject is needed to define the relationships, impact and added value between this combination.

Inhoudsopgave

INLEIDING	7
BEGRIPSBEPALING	9
1. ACHTERGROND “YOUR HORSE IN BALANCE”	11
2. MATERIAAL EN METHODE	16
2.1 TYPE ONDERZOEK	16
2.2 ONDERZOEKSONTWERP	18
2.3 ONDERZOEKSPOPULATIE	18
2.4 DATAVERZAMELINGSMETHODE	20
3. RESULTATEN	21
3.1 RESULTAAT LITERATUURSTUDIE	21
3.1.1 VERGELIJBARE PROJECTEN MET HONDEN	21
3.1.2 VERGELIJBARE PROJECTEN MET PAARDEN	24
3.1.3 ERVARINGEN OVER DE APARTE ONDERDELEN VAN DE COMBINATIE PAARD EN MENS IN THERAPIE	25
3.2 RESULTAAT RESPONDENTEN	26
3.2.1 WERKWIJZES EN METHODES	27
3.2.2 VEILIGHEID	28
3.2.3 CERTIFICERING EN KWALITEIT VAN PROFESSIONALS	28
3.2.4 KEUZE PAARDEN	29
3.2.5 GEZONDHEID PAARD	29
3.2.6 MATCH/MISMATCH	29
3.2.7 COMBINATIES VAN DE BEHANDELINGEN MENS EN PAARD	30
4. DISCUSSIE	31
5. CONCLUSIE	32
6. AANBEVELINGEN	34
6.1 AANBEVELINGEN VOOR DE ADALIA HOEVE	34
6.2 AANBEVELINGEN VERVOLGONDERZOEK	35

LITERATUURLIJST

BIJLAGEN

BIJLAGEN I: E-MAIL AAN ORGANISATIES IN HET NEDERLANDS

BIJLAGEN II: E-MAIL AAN ORGANISATIES IN HET ENGELS

BIJLAGEN III: E-MAIL AAN ORGANISATIES IN HET DUIJS

BIJLAGEN IV: E-MAIL AAN WETENSCHAPPERS IN HET NEDERLANDS

BIJLAGEN V: E-MAIL AAN WETENSCHAPPERS IN HET ENGELS

BIJLAGEN VI: E-MAIL AAN WETENSCHAPPERS IN HET DUIJS

BIJLAGEN VII: ADRESLIJST VAN DE GEKOZEN ORGANISATIES

BIJLAGEN VIII: ANTWOORDEN RESPONDENTEN ZONDER PERSOONLIJKE DATA

INLEIDING

Mensen en dieren zijn al vele eeuwen met elkaar verbonden, als jager en prooidier of partner en hulpvolle kracht bij het verrichten van werk voor de mens. Zonder wetenschappelijk onderzoek, was er al bekend dat dieren een positieve invloed op de emoties en de mentale stabiliteit van mensen kunnen hebben (Locke, 1699; Myers, 1998). De opgebouwde kennis heeft zich in de jaren zestig van de vorige eeuw toegespitst tot de eerste diergesteunde therapeutische inzet van gezelschapsdieren ter verbetering van de menselijke gezondheid (Levinson, 1969).

In dit beschrijvend onderzoek zijn wereldwijde ervaringen verzameld over de combinatie van gedragstherapie voor paarden in combinatie met therapie voor mensen. In Nederland hebben de eigenaren van de Adalia Hoeve in Scheerwolde (Steenwijk) een project ontwikkeld namens “Your Horse in Balance”. Het doel van dit project is mensen met persoonlijkheidsklachten en – problemen bij de behandeling van paarden met gedragsproblemen te betrekken. Deze aanpak zou de positieve ontwikkeling van paard en mens ondersteunen. (Adalia Hoeve, 2015)

Met deze ervaringen uit het onderzoek zijn er aanbevelingen geformuleerd, die de uitvoering van het project “Your Horse in Balance” van de Adalia Hoeve ondersteunen en mogelijke fouten al van te voren kunnen beperken. De Adalia Hoeve heeft in Nederland geen vergelijkbaar project of opzet kunnen vinden en heeft zelf geen ervaringen over de combinatie van gedragstherapie voor mens en paard.

Met het onderzoek is een realistisch beeld gegeven van de huidige situatie op dit gebied en op internationale vlak. Het rapport geeft inzicht welke ervaringen, meningen en werkwijzen of methoden voor deze speciale combinatie gebruikt worden. Met deze informatie kan het speciale project in Nederland opgezet worden, met een win-winsituatie voor mens en dier. Verder is het een eerste verzameling van internationale ervaringen op dit gebied.

Vanuit deze probleem- en doelstelling is de volgende **hoofdvraag** voor dit afstudeeronderzoek geformuleerd worden:

- **Welke ervaringen hebben organisaties wereldwijd ten aanzien van de opzet en uitvoering bij de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?**

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende **subvragen** opgesteld:

- **Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de opzet van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?**
- **Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de uitvoering van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?**
- **Welke soort combinaties van therapieën worden door de bedrijven gekozen?**

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen en ter informatie voor de lezer van dit verslag is er een begripsbepaling en –hantering toegevoegd. Aansluitend wordt er de achtergrondinformatie over de opdrachtgever en het project beschreven. Hier op volgend zijn de werkwijze en uitvoering van het onderzoek onder het hoofdstuk Materiaal en Methode uitgelegd.

Onder het hoofdstuk resultaten zijn vergelijkbare projecten en de respons op de e-mails en de uitslag van het literatuuronderzoek samengevat. In de aansluitende discussie en conclusie zijn de resultaten van het onderzoek geëvalueerd en hierbij zijn tevens voor- en nadelen van dit onderzoek duidelijk gemaakt. Tot slot zijn er aanbevelingen voor de opdrachtgever en vervolgonderzoek gegeven. In de bijlagen zijn bijhorende documenten en extra informatie samengevat, ter toelichting voor de lezer.

BEGRIPSBEPALING

De volgende begrippen zijn tijdens het onderzoek gebruikt en zoals beschreven gehanteerd worden.

Ervaringen zijn ondervindingen en dingen die men geleerd, waargenomen en meegemaakt heeft. Het wordt als een bron van kennis beschouwd die men door eigen beleving, leren van anderen en uittesten van mogelijkheden opgebouwd heeft. (Groot woordenboek van de Nederlandse taal, 2005) Binnen het onderzoek wordt *ervaring* als begrip voor kennis, beleving of mening gebruikt, die door het bestuur van de verschillende programma's gemaakt en ontwikkeld worden. Hierbij kunnen zowel negatieve als ook positieve ervaringen en effecten genoemd worden.

Gedragstherapie voor paarden is een mogelijkheid ongewenste gedragingen bij paarden te behandelen en de relatie tussen eigenaar en paard te versterken. Vaak wordt het vertrouwen van het dier in de mens door miscommunicatie en angst verstoord. Door gedragstherapie en begrip voor de non-verbale communicatie tussen dier en mens worden ongewenste gedragingen en daarmee de problemen opgelost. (Die Tiertherapie, 2015)

Probleempaarden worden paarden en pony's genoemd die ongewenst of oncontroleerbaar gedrag tegenover de mens of tijdens de omgang tonen. De mens als ruiter heeft dan een probleem het dier te beheersen en de gedragingen op de juiste manier te begrijpen. Omdat het paard niet doet wat de mens wil of de oorsprong van dit ongewenst gedrag niet duidelijk blijkt te zijn, wordt er vaak van paarden met een probleem gesproken (Hill, 2007; Overall, 2011). Binnen het onderzoek en voor het project "Your Horse in Balance" wordt het begrip 'probleempaard' heel breed opgevat, omdat tijdens de uitvoering op de Adalia Hoeve verschillende problemen behandeld worden. Ongewenst onverwacht gedrag kan bijvoorbeeld bokken, bijten, trappen, paniek tonen of weglopen zijn. Dit kan aan de hand van de mens, onder het zadel of ook zonder direct contact met de mens gebeuren. De grenzen om paarden gedrag te bepalen en te interpreteren zijn niet duidelijk afgezet. Daarom kunnen de gedragingen van een paard op verschillende manieren en met verschillende filosofieën geïnterpreteerd worden.

Equine Assisted Interventions beschrijft alle paard-gesteunde interacties die ter verbetering van fysiologische en psychologische gezondheid bij mensen ingezet worden. Er bestaat al lang een intensieve dier-mens-relatie en deze kan het welzijn en de gezondheid van mensen positief beïnvloeden. Onder 'Equine Assisted Interventions' als paraplu-begrip worden de volgende activiteiten en modellen verzameld: Equine Assisted Counselling (EAC), Equine Assisted Growth and Learning Association (EAGALA), Equine Facilitated Psychotherapy (EFP), Equine Assisted Therapy (EAT) etcetera. (Trotter, 2012)

Horsemanship beschrijft een manier om het gedrag van paarden te interpreteren en te kunnen bepalen wat het dier als volgt zou doen. De uitvoerende persoon werkt op een sensitieve manier en herkent de lichaamstaal van de paarden om de gedachten en gevoelens van het dier te begrijpen en het vooral met lichaamstaal te kunnen sturen. (Birke, 2007)

1. ACHTERGROND “YOUR HORSE IN BALANCE”

Door het bijzondere karakter en de positieve effecten van dieren op de mens binnen therapiesessies, zoals in de inleiding genoemd werd, is het aantal initiatieven explosief gegroeid. Vanaf de twintigste eeuw worden verschillende diersoorten, activiteiten en therapievormen voor verschillende doelgroepen ingezet. De Delta Society heeft, als bekende hoofdorganisatie voor de certificering van therapiedieren in de V.S., een standaard definitie en terminologie voor Animal Assisted Interventions(AAI) opgezet en internationaal gevestigd (Fine, 2010). Hieronder worden drie vormen voor de inzet van dieren in zorginstanties samengevat, zoals in **Figuur 1** te zien.

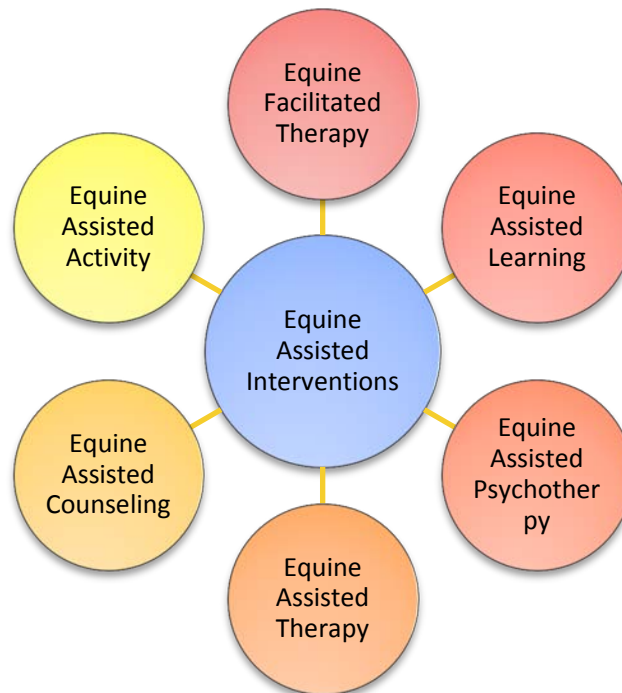
Figuur 1 Indeling van Animal Assisted Interventions en bijhorende voorbeelden voor de inzet van dieren binnen zorginstanties (Ophorst et. Al, 2014)

Animal Assisted Activities (AAA) zijn diergesteunde activiteiten die de cliënt vooral ontspanning, rust en plezier in zijn dagelijkse leven zullen bieden. AAA kan op verschillende manieren uitgevoerd worden, bijvoorbeeld als dagbesteding op een zorg- of kinderboerderij waar de cliënten mee helpen bij de dierv verzorging, dieren kunnen knuffelen of deels erop kunnen rijden. Voor AAA worden van te voren geen specifieke doelen ter ontwikkeling van de cliënt opgesteld. Verder is het niet verplicht de ontwikkeling van de cliënten te documenteren of de activiteiten professioneel te laten begeleiden. Deze activiteiten dienen ter ontspanning, ter verbetering van emotionele klachten en mentale stabiliteit, ter verbetering van motorische en zintuiglijke vaardigheden als ook voor de gedrags- en persoonlijkheidsontwikkeling van de cliënten. (Fine, 2010)

Voor de vorm **Animal Assisted Therapy (AAT)** wordt in voorbereiding op de sessies een behandelingsconcept met specifieke doelen ter verbetering van gezondheid en welzijn van de cliënt opgesteld door een deskundige therapeut, pedagoog of dergelijke geautoriseerde professional. Hierbij kan werkelijk van therapie gesproken worden, omdat het verplicht is alle activiteiten met de cliënt en de ontwikkeling schriftelijk vast te leggen en op bepaalde tijdstippen te evalueren. (Fine, 2010)

Animal Assisted Education (AAE) bevat de inzet van gezelschapsdieren zoals een hond of een kat tijdens educatieve momenten bij kinderen en jongeren. Zo kan een leeshond ingezet worden bij kinderen en jongeren die moeite ondervinden tijdens het lezen van boeken. De dieren dienen ter ontspanning van de kinderen, waardoor ze beter de concentratie kunnen behouden en met plezier oefenen. (Tissen, 2007)

Het project “Your Horse in Balance” is gebaseerd op een vorm van **Equine Assisted Interventions (EAI)**. Hierbij worden bij alle activiteiten paarden tijdens de sessies ingezet. Vanuit EAI zijn er verschillende methoden, werkwijzen en vormen ontwikkeld. In het **figuur 2** zijn een aantal vormen genoemd die ook tijdens dit onderzoek gebruikt zijn. Bij elke vorm zijn verschillende activiteiten en doeleinden voor de cliënten van toepassing. Zoals in de begrippenlijst genoemd dienen paard gesteunde interacties ter verbetering van fysiologische en psychologische gezondheid van mensen. De vormen van EAI kunnen op het project van de Adalia Hoeve toegepast worden ter ondersteuning van de cliënten.

Figuur 2 Indeling Equine Assisted Interventions en Equine Assisted vormen (EAI Repository, 2015)

De Adalia Hoeve en “Your Horse in Balance”

De Adalia Hoeve in Scheerwolde(Steenwijk) is een kleine zorgboerderij en paardenhouderij. Al meerdere jaren worden er kinderen en jongeren met verschillende beperkingen of stoornissen met behulp van Animal Assisted Activity begeleid.

Samen met hun medewerkers, vrijwilligers en stagiaires zijn de eigenaren, Henk en Anieta Roordink, altijd opzoek naar nieuwe zorgactiviteiten met paarden. Met Hannes Driessen als paardentherapeut, hebben zij het idee ontwikkeld therapie voor paarden en mensen te combineren, in één gedragstherapie voor mensen en paarden met gedrags- of persoonlijkheidsproblemen. Hierbij worden de cliënten co-therapeuten voor de paarden en worden zij begeleid en opgeleid door ervaren paardendeskundigen en coaches. De cliënten verzorgen en begeleiden paarden met gedragsproblemen tijdens de gedragstherapie zodat deze dieren weer als gewone rijpaarden ingezet kunnen worden. De cliënten ervaren indirect en direct door coaching hoe ze met andere mensen en dieren samen kunnen werken en leven. De titel van het project is: Your Horse in Balance.

De opdrachtgevers en projectleiders zijn dergelijke activiteiten in Nederland nog niet tegengekomen. Het idee berust op de hypothese dat een gemeenschappelijke behandeling van paarden met gedragsproblemen en mensen die weinig zelfvertrouwen en een negatief zelfbeeld hebben, tot een verbetering en ontwikkeling van gezondheid en welzijn voor beide kan leiden. Vooral de socialisatie en integratie van beide partijen binnen de maatschappij en voor een goede toekomst zijn belangrijk (zie **Figuur 3**). In Nederland zijn er nog geen bedrijven of programma's bekend die dit concept al uitvoeren. Voor deze hypothese zijn er nog geen wetenschappelijke publicaties in Nederland of wereldwijd bekend.

De opdrachtgevers zijn opzoek naar een meerwaarde van deze speciale win-winsituatie ten aanzien van traditionele programma's en projecten. In traditionele aanpakken staat het welzijn en de ontwikkeling van de mens centraal. Dit onderzoek zou als aanleiding dienen voor vervolgonderzoeken op dit gebied, om de meerwaarde en effecten duidelijk te kunnen maken.

Figuur 3 Conceptueel model van "Your Horse in Balance"

Er vindt al een verandering van de mens-paard-relatie plaats, vooral recreatieruiters maar ook professionele wedstrijdruiters willen leren de lichaamstaal van paarden te begrijpen. De zogenaamde "probleempaarden" hebben zelf geen probleem, de mens heeft alleen een probleem met het ongewenst gedrag wat het dier toont. Deze gedragingen zijn vaak het resultaat van miscommunicatie tussen mens en paard. (Irwin, 2003; Rashid, 2013)

In de literatuur en onder paardendeskundigen zijn de grenzen tussen probleemgedrag, ongewenst gedrag of gedragsstoornissen niet duidelijk afgezet. Er worden verschillende interpretaties van het geobserveerd gedrag gemaakt en met verschillende filosofieën aangepakt.

Omdat de opdrachtgever nog geen ervaring met de combinatie van zorg voor mens en paard heeft, wil de opdrachtgever een internationale inventarisatie en verzameling van ervaringen uit de praktijk met dit soort dier-mens-therapie laten uitvoeren. Tijdens een majorstage op de Adalia Hoeve is een studente Diermanagement gevraagd het idee, samen met andere stagiaires, tot een concept uit te werken en vervolgens binnen een afstudeeronderzoek praktijkervaringen te verzamelen. De student onderzocht hierbij de ervaringen van internationale organisaties op dit gebied, zoals de werkwijzen en methodes om deze speciale combinatie bij elkaar te kunnen brengen en welke mening de organisaties over deze speciale win-winsituatie hebben. Tegelijkertijd zijn er ook paardenkundige wetenschappers gevraagd hun ervaringen en meningen op dit gebied voor het onderzoek te delen. Met deze aanpak worden aansluitend aanbevelingen voor de opzet en uitvoering op de Adalia Hoeve gegeven worden.

In **Tabel 1** zijn de randvoorwaarden voor het project “Your Horse in Balance” en het onderzoek vanuit de Adalia Hoeve als opdrachtgever samengevat. De randvoorwaarden van Stichting Zorg PK’s zijn voor het ontwikkelen van nieuwe ‘paarden in de zorg activiteiten’ opgesteld en hebben hierdoor deels invloed op het onderzoek. Stichting Zorg PK’s is een organisatie die in het begin van het jaar 2015 een prijsuitschrijving gedaan heeft op zoek naar nieuwe ‘paarden in de zorg activiteiten’. (Stichting Zorg PK, 2015) De Adalia Hoeve heeft hierop het idee en concept voor “Your Horse in Balance” samen met Hannes Driessen en Marousha van Tol opgezet.

Tabel 1 Randvoorwaarden Stichting Zorg PK’s voor opzet en Adalia Hoeve voor uitvoering van het project

Stichting Zorg PK’s voor opzet project	Adalia Hoeve voor uitvoering van het project
Stimuleren en/of bevorderen van de inzet van paarden in de zorg	Ervaringen uit de praktijk samenvatten
Project is naar zijn aard en/ of uitvoering nieuw en geen herhaling of uitbreiding van al uitgevoerde projecten (uniek in Nederland)	Win-winsituatie voor mens en paard
Groot realiseringsgehalte, compleetheid van omschrijving, realistische onderbouwing en financieel plan	Minimaal een soort van equine assisted intervention uitvoeren
Kan tijdelijk karakter hebben, gericht op het realiseren van een duurzame ontwikkeling in de sector	Met paarden/pony’s werken die probleemgedrag vertonen, in beslag zijn genomen, en/of (nog) geen volledig opgeleid therapiepaard zijn
Resultaten komen niet exclusief ten bate van de indiener ervan, maar zijn beschikbaar voor de sector als geheel	Methoden, uitvoeringen en andere informatie over internationale organisaties verzamelen
Financieel of andere ondersteuning door meerdere relevante partijen of organisaties zijn een pré	Werken met natural horsemanship of andere soorten van gedragsopleiding/ontwikkeling voor paarden, lessen in paardentaal voor mensen
	Uniek in Nederland zijn
	Activiteiten voor mensen uit de zorg met psychologische klachten, beperkingen, aandoeningen

(Stichting Zorg PK’s, 2015)

Die hier genoemde punten geven de inhoud van “Your Horse in Balance” in hoofdlijnen weer. De prijsuitschrijving en de criteria van Stichting Zorg PK’s zijn de aanleiding voor de Adalia Hoeve geweest het project op te zetten en verder onderzoek voor dit onderwerp te laten doen.

2. MATERIAAL EN METHODE

Het volgende hoofdstuk geeft uitleg over de gebruikte materialen en methodes voor dit afstudeeronderzoek, om de gewenste data te kunnen verzamelen. Als volgt worden hier onder het type onderzoek, het onderzoeksontwerp, de onderzoekspopulatie en de gebruikte dataverzamelmethode beschreven. De binnen het hoofdstuk genoemde methodes zullen inzicht geven over gebruikte criteria en de uitvoering, zodat het onderzoek altijd op dezelfde manier herhaald kan worden voor vervolgonderzoek.

2.1 Type Onderzoek

Dit afstudeeronderzoek is als beschrijvend onderzoek uitgevoerd. Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen, als frequentievragen opgesteld:

- **Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de opzet van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?**
- **Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de uitvoering van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?**
- **Welke soort combinaties van therapieën worden door de bedrijven gekozen?**

De informatie hiervoor is door literatuuronderzoek en twee vragen per mail verkregen. De beschreven ervaringen werden als kenmerken verzameld en aansluitend als voor- en nadelen in een advies verder uitgelegd.

Ter voorbereiding en uitvoering van het onderzoek is er een literatuuronderzoek gedaan. Hierbij zijn onder andere informatie over gedragsproblemen bij paarden, de oplossing van deze problemen, vergelijkbare projecten met andere diersoorten zoals honden, coaching methodes voor mensen met weinig zelfvertrouwen of een negatief zelfbeeld opgezocht. De verzamelde informatie werd gebruikt om voor- en nadelen voor het project van de Adalia Hoeve te tonen en om advies te geven.

Omdat de met de onderzoeksvragen persoonlijke ervaringen en meningen werden verzameld, zijn er verschillende personen en bedrijven benaderd (zie **Bijlage VI.**). Hiervoor is een vragenlijst die per e-mail is verzonden voor de verschillende bedrijven en organisaties opgesteld, met een korte uitleg van het onderzoek en twee vragen voor de dataverzameling. Deze zijn in **Bijlage I. – III.** toegevoegd en in het Engels, Nederlands en Duits geschreven voor de verschillende respondenten. Er is naar de specifieke werkwijzen, methoden en de persoonlijke mening van de bedrijven gevraagd en over hun inzet van paarden met gedragsproblemen in samenhang met mensen met lichte gedragsproblemen, zoals hier te zien:

Voor organisaties

- Welke werkwijze en methode hanteert u tijdens het werken en behandelen van mensen en paarden in deze casus?
- Wat is uw mening over de meerwaarde en de effecten van deze speciale combinatie en win-winsituatie voor mens en paard met problemen?

Naderhand zijn vragenlijsten aan wetenschappers en onderzoekers voor paardengedrag verstuurd om meer informatie over al bestaande onderzoeken te kunnen ontvangen en hun mening over de combinatie van gedragstherapie voor mens en paard te horen. Deze vragenlijsten zijn in de **Bijlage IV.- VI.** toegevoegd en hier te zien:

Voor wetenschappers

- Kunnen volgens uw mening paarden met een verleden of gedragsprobleem onder begeleiding van cliënten met persoonlijkheidsklachten als “normale” rijpaarden of zelfs therapiepaarden ingezet worden?
- Wat is uw mening over de meerwaarde en de mogelijke effecten van deze speciale combinatie en win-winsituatie voor mens en paard met problemen binnen een concept?

De informatie werd verzameld en als advies voor de Adalia Hoeve samengevat. Een dergelijke samenvatting op dit gebied is er nog niet bekend. De opgestelde vragen konden op verschillende manieren beantwoord worden. Het onderzoek is daarom als een kwalitatief onderzoek opgezet. Hierbij werden de ervaringen van personen uit de praktijk met persoonlijke belevingen beschreven en op de bestaande situatie van de Adalia Hoeve toegepast (Baarda en de Goede, 2001).

2.2 Onderzoeksontwerp

Door een survey-onderzoek konden de gestelde vragen per mail verzameld worden. Hierbij zijn bedrijven met activiteiten of projecten benaderd, die een combinatie van gedragstherapie of -training voor paarden met gedragsproblemen en een vorm van Equine Assisted Interventions, voor mensen uitvoeren of uitgevoerd hebben (Baarda en de Goede, 2001). Er werden zoveel mogelijk bedrijven, binnen een periode van zes weken wereldwijd benaderd, om verschillende ervaringen te kunnen verzamelen. De bedrijven werden door vaste criteria gekozen en door middel van een e-mail en herinneringsmail benaderd. Van de paardenkundige wetenschappers werd alleen een klein aantal benaderd, met de verwachting direct antwoord te krijgen of een doorverwijzing naar andere onderzoeker te ontvangen.

2.3 Onderzoekspopulatie

Vanuit de opdrachtgever zijn er geen richtlijnen of minimum aantallen gegeven, met betrekking tot het aantal bedrijven, welke benaderd moeten worden. Omdat er nog geen precieze aantallen van dit soort bedrijven of projecten bekend zijn, werden voor dit onderzoek minimaal tien verschillende bedrijven wereldwijd per e-mail benaderd. Op basis van duidelijke informatie op de websites werden de bedrijven aan de hand van de volgende criteria gekozen:

Tabel 2 Criteria voor organisaties keuze als onderzoekspopulatie

Client oriented criteria	Horse oriented criteria
- Equine assisted intervention, equine therapy, equine assisted learning, equine facilitated therapy, Equine assisted psychotherapy etc. - Equine psychology - Mental illness, special needs, disorders - Therapeutic horsemanship - Owners with mental problems - Problem solving skills (prisoners) - Programs for children, youth and adults	- Natural horsemanship - Behaviour therapy - Horse training in behaviour (trust, respect, leadership) - Human-horse-relationship - Unacceptable behaviours , behaviour problems (biting, kicking, bucking) - Horse rehabilitation after life experiences(trauma, panic, accidents of rescue) - Equine body language - Horse health and welfare
Company criteria	
- International organisations, programs, projects - Could be a member of PATH Intl., NARHA, EAGALA, HETI	
Combination criteria	
- Minimum one equine assisted intervention form in combination with horse welfare in form of rehabilitation, behaviour problems etc. - Serious form of help for horses and help form people	

De in **Tabel 2** genoemde criteria zijn Engelstalig zodat er een duidelijke termkeuze gehanteerd wordt tijdens het opzoeken van informatie en omdat de meerderheid van de websites en bedrijven Engelstalig zijn.

Wanneer er op internet meer dan het opgestelde minimum van tien bedrijven met deze criteria werden gevonden, zijn ook deze benaderd. Hoe meer bedrijven gevonden werden des te meer

ervaringen en meningen verzameld konden worden en een realistisch beeld over dit soort projecten gegeven kon worden. In de **Bijlagen V.** is de adressenlijst van de verschillende bedrijven toegevoegd. Er werden 22 bedrijven wereldwijd gekozen en benaderd met een e-mail en/of een herinneringsmail na twee weken.

Voor de wetenschappelijke mening en respons zijn er twee wetenschappers van het International Society for Equitation Science (ISES) en de University Göttingen per e-mail benadert. Dr. Ir. Kathalijne Visser is lid van ISES en heeft als deskundige voor paardengedrag veel ervaring en inzicht in verschillende onderzoeken, die mogelijk dit afstudeeronderzoek en de inventarisatie met ervaringen kunnen ondersteunen. Verder is ook een mail naar EAGALA (Equine Assisted Growth and Learning Association) verstuurd. Veel leden van EAGALA zijn bedrijven met paard gesteunde activiteiten. Als paraplubedrijf kunnen zij informatie over mogelijke bedrijven en organisaties geven. De parapluorganisatie EAGALA bestaat zowel uit deskundigen voor Equine Assisted Interventions als ook verschillende organisaties en bedrijven die dit soort activiteiten uitvoeren. EAGALA kan een doorverwijzing aan de juiste deskundige voor de gestelde vragen aangeven, of ook uit eigen ervaringen de vragen beantwoorden. Dr. Uta König von Borstel is ook lid van het ISES en deskundige voor paardengedrag aan de University Göttingen in Duitsland.

2.4 Dataverzamelmethode

Voor dit onderzoek is informatie via literatuur, internet en vragen per e-mail aan bedrijven en wetenschappers verkregen. De literatuur zou een beeld kunnen geven over al bestaande informatie met betrekking tot de behandeling van paarden met gedragsproblemen, de inzet en vormen van Equine Assisted Interventions, de definities van de verschillende termen voor mens en paard, als ook wetenschappelijke resultaten van al gebruikte methodes en mogelijke combinaties van therapievormen voor mens en paard.

Via internet is er in drie talen (Duits, Engels en Nederlands) met behulp van *Google Scholar*, wetenschappelijke databases, zoals *Science Direct* of andere websites, naar artikelen, boeken, onderzoeken en resultaten met volgende termen en in combinatie met elkaar gezocht:

- Mens-paard-relatie
- Paardentherapie
- Gedragstherapie voor paarden
- Therapie voor mens en paard
- Horsemanship
- Paardencoaching
- Horse rehabilitation
- Equine Assisted Intervention, Psychotherapy, Learning and Growth, etc.
- Ethologie paard (probleemgedrag, ongewenst gedrag)
- Therapeutic horsemanship
- Non-verbale communicatie met paarden
- Paardenpsychologie
- Gedragsonderzoek bij paarden
- Mustang Prisoner Program's

Verder zijn de twee vragen, zoals in **2.1 Type onderzoek** en de **Bijlagen I.- VI.** genoemd, via e-mail aan de gekozen organisaties, bedrijven en wetenschappers voorgelegd. De bedrijven hebben zeven weken de tijd gehad, om de vragen per mail te beantwoorden, om mogelijke vragen te stellen of andere reacties te kunnen geven. Twee weken na het versturen van de e-mails is er een herinneringsmail verstuurd en op deze manier achterhaald of de e-mails wel binnen zijn gekomen. Er zijn in verband met taal- en tijdsgebrek en vanwege mogelijke hoge kosten door lange reizen, geen directe interviews met de gekozen bedrijven gehouden. De wetenschappers hebben twee tot drie weken de tijd gekregen om antwoord te kunnen geven of de mail naar collega's door te verwijzen.

3. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten vanuit de literatuurstudie en de respons op de vragenlijsten per mail geanalyseerd. De resultaten van de literatuurstudie bevatten vergelijkbare projecten en onderzoeken die antwoord en inzicht kunnen geven over ervaringen en mogelijkheden op dit gebied. Aansluitend wordt de respons op de twee vragen per mail in een cirkeldiagram getoond en in categorieën de antwoorden samengevat die voor de respondenten in samenhang met de vragen van belang waren.

3.1 Resultaat literatuurstudie

Tijdens het literatuuronderzoek van boeken, artikelen en op internet was het nog onduidelijk of er al projecten met deze speciale combinatie van gedragstherapie voor mens en paard uitgevoerd en gepubliceerd zijn. De schriftelijk vastgestelde ervaringen kunnen antwoord geven op de hoofd- en subvragen. Om het potentieel van dit soort combinaties duidelijk te kunnen maken is er naar vergelijkbare projecten gezocht.

3.1.1 Vergelijkbare projecten met honden

Al meerdere jaren worden er projecten gepubliceerd waarbij honden worden opgeleid en geresocialiseerd door bijvoorbeeld gevangenen in Amerikaanse gevangenissen. Dit soort projecten worden ondertussen ook in andere landen wereldwijd uitgevoerd, maar met verschillende soorten opleiding voor de honden, zoals hieronder in enkele voorbeelden genoemd. Hierbij kunnen bijvoorbeeld jonge honden tot service- en therapiehonden opgeleid worden of er worden asielhonden geresocialiseerd en een nieuw thuis gegeven.

Resocialisatie in Roemenië

In Roemenië is in 2013 een pilotproject gestart met zwervhonden van het dierenasiel “Dogtown” in Boekarest en gevangenen uit het gevangenis Jilava. Bij de hondenclub “Ringstar” werd de training uitgevoerd. Drie keer per week kwamen zes gevangenen naar de hondenclub voor de training. Hoofddoel was de honden te socialiseren en tot therapiehonden op te leiden. De training heeft zowel positief invloed op de dieren als ook op de gevangenen. De jongen mannen hebben verschillende emoties en manieren zoals liefde, zorgen voor anderen, mededogen en respectvolle omgang met elkaar en met de dieren geleerd. Tegelijkertijd hebben de zwerv- en asielhonden een nieuwe kans en toekomst gekregen. De mannen hebben de samenwerking met de honden als heel positief ervaren. De gevangenen worden door professionele hondentrainers begeleid en opgeleid. Naast praktijkervaringen in hondentraining hebben ze ook theoretische cursussen gevolgd en hebben na afloop van de opleiding een diploma als assistent-hondentrainer gekregen. Dit diploma wordt algemeen in Europa erkend en biedt een nieuwe kans en toekomst voor de gevangenen buiten de gevangenis (Ivan, 2013).

Freedom Tails program

De gevangenen van een V.S.- gevangenis in Washington werken intensief samen met een dierbeschermingsorganisatie in de buurt. Samen met deskundige hondentrainers geven ze asielhonden met gedragsproblemen een nieuwe kans op een nieuwe baas en thuis. De diervereniging “North Beach PAWS” heeft honden gered die anders werden gedood en heeft deze dieren voor het “Freedom Tails”-programma gekozen. De honden worden twee maanden lang en 24 uur per dag begeleid door de gevangenen en de hondentrainers. De honden leren alle basiscommando’s en worden met elkaar en mensen gesocialiseerd. De gevangenen krijgen de kans veel van en met de honden te leren, zoals discipline, geduld, communicatieve en sociale vaardigheden. De honden krijgen een nieuw leven en de mannen de kans hun leven te veranderen. (Kronen Zeitung, 2012)

Prison-Based Animal Programs

Al meerdere jaren worden Prison-Based Animal Programs in de V.S. uitgevoerd. Zoals in **tabel 3** te zien zijn er verschillende programma’s ontwikkeld, om de werkkraft van de gevangenen wel te kunnen gebruiken binnen de maatschappij. Maar dit soort programma’s worden ook met therapeutische en sociale doeleinden ingezet en uitgevoerd. Dit soort ‘Prison-Based Animal Programs’ (PAP) worden ook door verschillende wetenschappers onderzocht. Zoals Jennifer Furst (2006), die een onderzoek aan de William Paterson University in Wayne (New Jersey) gedaan heeft. Hierbij is er een nationale enquête over de Prison-Based Animal Programs gedaan worden. Het ging vooral om het aantal programma’s in gevangenissen en de soorten inzet van dieren. In de V.S. worden acht verschillende soorten programma’s uitgevoerd, zoals hier in **Tabel 3** genoemd.

Tabel 3 PAP Designs

Program Type	Description
Visitation programs	Companion animals brought to facility by humane society or non-profit organization at specified times
Wildlife rehabilitation programs	Participants care for injured wildlife, which are then released
Livestock care programs	Farm animal care including milking and calf raising; fish breeding
Pet adoption programs	Animals are adopted and cared for by individual inmates
Service animal socialization programs	Assistance/work puppies or dogs are raised and taught basic commands; dog goes on to specialized training
Vocational programs	Participants are trained/certified in animal grooming/handling/care
Community service programs	Participants train and care for animals (including dogs and wild horses), which are then adopted out to the community
Multimodal programs	Usually vocational program component and community service program component

Note: PAP = Prison-based Animal Program. Bron: Furst (2006).

Bij dit soort projecten wordt genoemd, dat mensen in gevangenissen door de sociale isolatie van andere mensen, familie en vrienden mentale problemen en gedragsproblemen kunnen ontwikkelen.

Het introduceren van dieren kan positieve effecten op de mentale gezondheid en het gedrag hebben. De gevangenen communiceren verbaal en non-verbaal met de dieren die geen interesse hebben in het verleden van de gevangenen. Deze mogelijkheden van communicatie kan positieve therapeutische effecten op de gevangenen hebben (Arkow, 1998). Dit soort programma's zijn niet alleen voordelig voor de gevangenen, ook de dieren kunnen positieve ervaringen opbouwen. Zoals in het voorbeeld van Roemenië worden ook hier ongewenste honden, paarden of andere dieren gered van euthanasie (Lai, 1998).

Tijdens het onderzoek van Furst hebben 46 van de 50 staten in de V.S. antwoord op de enquête gegeven. Tien van de 46 staten hebben aangegeven geen enkele soort van PAP uit te voeren, maar de overige 36 staten hebben 71 modellen van PAPs aangegeven. In de meeste gevangenissen van de V.S. wordt het programma 'community service programs' (n= 24: 33,8%) uitgevoerd. Bij dit model worden voornamelijk honden (n= 19; 79,2%) gerehabiliteerd en op hun adoptie door de maatschappij voorbereid. Dit model wordt ook in combinatie met paarden ingezet, zoals in Kansas, Kentucky, Nevada en Oklahoma (n=4; 16,7%).

Uit deze resultaten van het onderzoek en al bestaande PAP literatuur, kon G. Furst (2006) concluderen, dat de inzet van dieren in gevangenissen niet alleen een effectieve behandelingsmethode is voor de gedragsontwikkeling van de gevangenen, maar dat het ook de mogelijkheid biedt voor een groot aantal ongewenste dieren een nieuw thuis en baas te kunnen vinden. De symbiotische relatie tussen gevangenen en ongewenste dieren creëert een 'win-win-winsituatie' (Furst, 2006) voor deze twee partijen en de maatschappij. Bij dit soort onderzoeken wordt aangegeven, dat het mogelijk is door rehabilitatie, socialisatie en het oplossen van mentale problemen bij de geïnterneerden, de kans op recidive te kunnen verminderen. Maar dit soort samenhangen zijn nog niet verder onderzocht of gepubliceerd. (Loe, 2015)

3.1.2 Vergelijkbare projecten met paarden

Tijdens het literatuuronderzoek zijn er vergelijkbare projecten met paarden opgezocht die inzicht kunnen geven op verschillende soorten werkwijzen en combinaties die een win-winsituaties voor de mens en het dier kunnen bieden.

Mustang Prison Program

Een voorbeeld van gedragsontwikkeling voor mens en paard zijn de 'Mustang Prison Programs'. Hierbij worden wilde mustangs en andere wilde paarden gevangen en naar grote ranches en stallen gebracht. Er zijn een aantal gevangenissen in Arizona, Utah, Nevada en Californië die met deze stallen samenwerken. Het doel is de paarden te temmen en te beleren, om vervolgens een adoptie mogelijk te kunnen maken (Figueroa, 2014). De dieren worden door gevangenen getraind. Hierbij ontmoeten wilde paarden en 'wilde mannen' elkaar, die binnen een trainingsproces een socialisatie en gedragsontwikkeling ervaren. Met wilde mannen worden geïnterneerde mensen bedoeld, die gestraft worden voor hun misdaden. Deze mensen kunnen bijvoorbeeld ruw of onaangepast gedrag en agressie tonen. Dit biedt de gevangenen een nieuwe kans werk te vinden en een betere toekomst te hebben. Hetzelfde geldt voor de paarden, in het wild wordt de populatie te groot en kan het ecosysteem verstoord worden. De paarden krijgen een nieuwe toekomst bij de adoptiefamilie en soms worden geschikte dieren verder opgeleid tot therapiepaarden voor Equine Assisted Interventions. (KBR Wild Horse and Burro, 2015^{a+b}) Bij dit onderzoek zijn vier organisaties benaderd die het 'Mustang Prison Program' uitvoeren of uitgevoerd hebben, de respons hierop wordt in paragraaf **3.2 Resultaat respondenten** getoond.

Horse for Hope program en 'UnitingCare Cutting Edge'

In Australië wordt een programma uitgevoerd dat erg op het concept van "Your Horse in Balance" lijkt. Als onderdeel van het 'Horse for Hope program' neemt 'UnitingCare Cutting Edge' paarden op die verwaarloosd zijn, een trauma door een ongeluk, brand of mishandeling opgelopen hebben of ongewenst gedrag vertonen. De dieren worden door de cliënten en paardentrainers begeleid en getraind. De cliënten kunnen de paardeneigenaren of mensen met verschillende aandoeningen, stoornissen, ziektes of psychische klachten zijn. Ze gebruiken non-violent Natural Horsemanship technieken, Equine Facilitated Therapy en 'Narrative Practice' in samenwerking met de cliënten en tijdens de training met de paarden. De cliënten leren meer vertrouwen tegenover zichzelf en andere mensen te hebben. De paarden leren vertrouwen, respect en hoe ze in rust met mensen samen kunnen werken en leven. (Emonson, 2015) Voor het onderzoek is deze organisatie ook gekozen en benaderd. Er bestond wel interesse, maar er is geen antwoord op de vragen gegeven worden.

3.1.3 Ervaringen over de aparte onderdelen van de combinatie paard en mens in therapie

Voor de speciale combinatie van gedragstherapie voor mens en paard is er nog geen gepubliceerde literatuur zoals boeken, artikelen, onderzoeken of websites te vinden. De combinatie van de terminologie ongewenst gedrag bij paarden, behandeling van probleempaarden, behandeling van mensen met weinig zelfvertrouwen en andere persoonlijkheidsklachten, Equine Assisted Interventions en bedrijven die dit allemaal in een concept uitvoeren, heeft ook in drie verschillende talen geen duidelijk resultaat opgeleverd. De behandelingen voor mensen en paarden met problemen worden in de literatuur apart van elkaar beschreven en uitgevoerd.

Behandeling van paarden met probleemgedrag

Paarden kunnen door verschillende oorzaken probleemgedrag tegenover de mens en zijn omgeving vertonen. De paarden kunnen agressieve of ongewenste gedragingen tonen, als reactie op bijvoorbeeld lichamelijke pijn, miscommunicatie met mensen, angst of paniek voor onbekende situaties, coping styles (aangeleerd gedrag of oversprong gedrag bij stress), chronische stress, ongelukken of mishandelingen (Emonson, 2015; Irwin, 2003; Rashid, 2013; Overall, 2011). Voordat er met een gedragstraining of –behandeling wordt begonnen, wordt het paard door een dierenarts op gezondheidsproblemen onderzocht. Ongewenst gedrag kan een reactie op lichamelijke pijn zijn. Deze problemen kunnen op verschillende manieren opgelost worden, zoals met het trainen op positieve bekrachtiging of het wijken voor negatieve bekrachtiging. Een belangrijk punt bij het oplossen van ongewenst gedrag is dat er geen geweld tegenover het paard uitgeoefend wordt (McGreevy, 2012). Bekende probleemoplossende trainingsmethodes zijn bijvoorbeeld Natural Horsemanship, de technieken van Monty Roberts (Join up), de technieken van Pat Parelli of andere professionals die zich bezig houden met paardengedrag en paardencommunicatie. Deze behandelingen worden door een professional uitgevoerd en de technieken worden aan de eigenaar of ruiter van het dier geleerd. Dit kan het ongewenst gedrag beperken, verbeteren in positief gedrag en het welzijn van het dier verbeteren. (Parelli, 2015; Roberts, 2015)

Paarden in therapie en activiteiten

Ter behandeling en verbetering van mensen met verschillende klachten, ziekten, stoornissen en behoeften worden paarden net als honden in Animal Assisted Interventions ingezet. Onder Equine Assisted Interventions vallen verschillende activiteitenvormen, die op bepaalde doelgroepen toegepast zijn. Vervolgens bestaat er: equithérapie, Equine Assisted Therapy (EAT), Equine Assisted Psychotherapy (EAP), Equine Assisted Coaching (EAC) of Equine Assisted Activities (EAA). Er bestaan per EAI verschillende tot geen richtlijnen bij de keuze van de paarden. Overeenkomend wordt de keuze van het therapiepaard bepaald door zijn karakter en het tonen van natuurlijk gedrag. Er wordt met goed gesocialiseerde en opgeleide/getrainde paarden gewerkt. Alleen bij EAP en EAC bestaat er de mogelijkheid ook probleempaarden in te kunnen zetten. Bij deze Equine Assisted vormen wordt er gebruik gemaakt van het natuurlijk gedrag en het feit dat paarden mensen kunnen spiegelen. (Equithérapie, 2015)

3.2 Resultaat respondenten

Volgens de criteria, die in Materiaal en Methode opgesteld worden, zijn er 24 respondenten gekozen worden. Er zijn 19 organisaties uit de Verenigde Staten, twee respondenten uit Duitsland en per land een respondent uit Australië, Nieuw Zeeland en Nederland gekozen en benaderd. De verschillende landen zijn in de volgende kaart getoond en benadrukken de internationale inventarisatie voor dit onderzoek (**Figuur 4**).

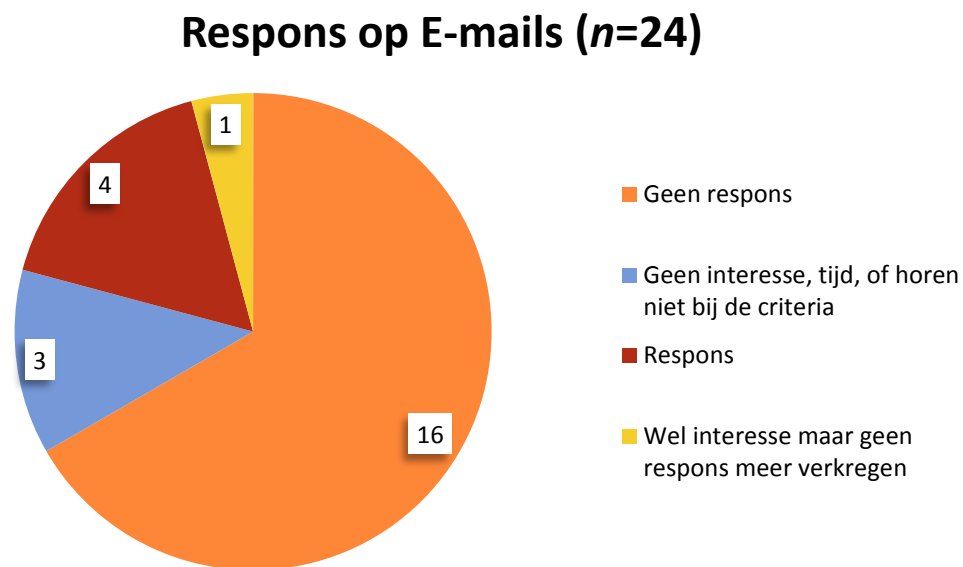
Figuur 4 Wereldkaart met getoonde landen, waar respondenten per mail benaderd worden (in blauw en oranje).

Er hebben van de 24 respondenten vier antwoord gegeven op de twee gestelde vragen per mail. Drie respondenten kwamen vanuit de Verenigde Staten en één respondent vanuit Duitsland, zie **Figuur 5**. De e-mails, vragen en antwoorden zijn in de **Bijlagen I.-VI. en VIII.** terug te vinden.

Figuur 5 Wereldkaart met getoonde landen waaruit respondenten antwoord hebben gegeven op de vragen per e-mail.

Van de 24 e-mails waren 22 voor organisaties en bedrijven bedoeld en twee voor wetenschappers die op het gebied van paardengedrag onderzoek doen of gedaan hebben. Na afloop van zeven weken hebben 16 respondenten geen reactie terug gestuurd, drie respondenten hebben aangegeven geen interesse of tijd te hebben voor het beantwoorden van de vragen, of dat ze niet bij de opgestelde criteria horen. Vier respondenten hebben antwoord op de vragen gegeven. Eén respondent had wel interesse en meer informatie verkregen, maar geen antwoord gegeven tijdens het onderzoek. De respons in cijfers is in het hieronder staande cirkeldiagram opgenomen en grafisch getoond (**Figuur 6**).

Figuur 6 'Respons op de E-mails': Cirkeldiagram met aantallen respons van de 24 verstuurde e-mails

In de volgende paragrafen worden de ervaringen en meningen van de respondenten per categorie beschreven.

3.2.1 Werkwijzen en methodes

Er wordt tijdens het trainen van de paarden en het uitvoeren van de therapeutische acties Parelli Natural Horsemanship door één respondent ingezet. De cliënten leren deze werkwijze tijdens het therapeutisch Horsemanship programma en kunnen hierdoor eigen vaardigheden ontwikkelen en oplossingen voor problemen vinden. Eén respondent is lid van EAGALA en volgt het EAGALA model tijdens de uitvoering van Equine Assisted Learning(EAL) en Equine Assisted Psychotherapy(EAP). De paarden worden getraind in contact en samenwerking met mensen. De cliënten krijgen voor de sessies een inleiding over de communicatie met paarden. Een andere respondent geeft geen duidelijk antwoord op een werkwijze, maar dat het van belang is beide behandelingsvormen tijd te geven voor een positieve ontwikkeling.

3.2.2 Veiligheid

Bij alle vier respondenten was veiligheid voor mens en dier een belangrijk punt tijdens de uitvoering van Equine Assisted Interventions (EAI) als ook bij de behandeling van paarden met gedragsproblemen. Er wordt aangegeven dat de paarden wel natuurlijk gedrag mogen vertonen, maar dat agressief gedrag, zoals bijten of trappen naar mensen, niet gewenst is. Er wordt verder genoemd dat de therapiepaarden wel gedragsproblemen kunnen hebben maar dat deze geen tot nauwelijks invloed mogen hebben op de sessie, de mens-paard-relatie of gevaarlijk kunnen worden voor het dier en de mensen. Het wordt geaccepteerd als de dieren niet in staat zijn om de sessie voor EAI uit te kunnen voeren, dit tonen de dieren met negatief gedrag of als ze op afstand tegenover mensen blijven. Paarden worden afhankelijk van hun dagelijkse conditie (mentaal en fysiek) voor de dagelijkse sessies ingezet. De cliënten voor EAI worden voor het directe contact met de paarden beleerd en geïnformeerd over de communicatiemiddelen van paarden, de omgang met paarden, hun gedragingen en hoe deze geïnterpreteerd kunnen worden. De sessies worden door opgeleide therapeuten of professionals voor EAI en Natural Horsemanship uitgevoerd. Dit waarborgt de kennis en vaardigheden in samenwerking met cliënten met verschillende problemen en klachten als ook ervaring in het lezen en interpreteren van paardengedrag. Om de paarden niet te overvragen zijn er bij de respondenten meerdere opgeleide therapiepaarden beschikbaar.

3.2.3 Certificering en kwaliteit van professionals

Eén van de respondenten is een gecertificeerde rijinstructeur en bevoegd voor alle Equine Assisted Activities die op dit bedrijf uitgevoerd worden. Deze respondent werkt volgens het EAGALA model dat een gecertificeerde standaard en richtlijn voor EAP en EAL sessies is. In regelmatige afstanden worden die certificeringen opnieuw herhaald, getoetst en uitgegeven. Het waarborgt dat de sessies altijd door een specialist voor paarden, een professional voor mentale gezondheid en een geschikt paard uitgevoerd worden (EAGALA, 2015). Andere respondenten zijn opgeleid tot Natural Horsemanship instructeur, één hiervan volgens het Parelli Natural Horsemanship programma. Dit programma geeft vakkennis en werkervaring over paarden, paardengedrag en omgang met paarden aan. Vervolgens zijn de respondenten opgeleid voor EAI vormen en hebben zich gespecialiseerd op een bepaald doelgroep in verband met EAI of Therapeutic Horsemanship.

Voor paarden met gedragsproblemen geeft een wetenschapper aan dat het een voordeel is als de paarden door een ervaren therapeut begeleid en behandeld worden. Alleen als de cliënten op de hoogte zijn gebracht van de behandelingsmethoden en goed opgeleid zijn, kunnen ze positieve invloed op het paard en zijn gedragingen hebben. Als het dier alleen door een deskundige paardentherapeut behandeld wordt, kan het dier sneller een verbetering bij de gedragsontwikkeling meemaken.

3.2.4 Keuze paarden

Bij de keuze van het paard voor de EAI sessies wordt er door de respondenten op het natuurlijk gedrag, het karakter en de reacties in bepaalde situaties gelet. Voorkeur hebben dieren die positieve ervaringen met mensen hebben, voorspelbaar zijn en vriendelijk of neutraal tegenover mensen zijn. De dieren kunnen negatieve gedragingen voor en tijdens de sessie tonen, als reactie op ongewenste handelingen in contact met de mensen, maar in een mate dat er geen gevaar voor de mens bestaat. Ook paarden met probleemgedrag kunnen voor EAI ingezet of hierop omgeschoold worden. Afhankelijk hiervoor is de mate van het probleemgedrag. Verder moet het paard wel lichamelijk gezond zijn, om hierop resulterende ongewenste gedragingen uit te kunnen sluiten. In verband met de dagelijkse conditie van de paarden staan er meerdere dieren bij de respondenten ter beschikking om rust momenten te kunnen bieden, met verschillende karakters te kunnen werken en de veiligheid voor de cliënten te kunnen waarborgen.

3.2.5 Gezondheid paard

Voor de EAI sessie wordt er aangegeven, dat het belangrijk is, dat het dier gezond is. Pijn kan een oorzaak voor ongewenst gedrag in contact met mensen en tijdens de sessie zijn. Er wordt door de respondenten op de dagelijkse conditie van de paarden gelet, door het observeren van zijn gedrag voor en tijdens de sessies. Het dier moet lichamelijk gezond zijn om de sessies en training uit te kunnen voeren.

3.2.6 Match/mismatch

Door één respondent van een bedrijf en een wetenschapper wordt aangegeven dat het van belang is een goede combinatie van paard en cliënt te kunnen maken. Hierbij wordt op het karakter van beide partijen gelet, om de positieve invloed op elkaar te kunnen versterken en negatieve conflicten te kunnen voorkomen of beperken. Vergelijkbare karaktereigenschappen kunnen elkaar positief of negatief versterken en ongelijke eigenschappen kunnen het leer- en ontwikkelingsproces van paard en cliënt bevorderen. Het creëren van een match en het voorkomen van een mismatch is ook onderdeel van veiligheid. De begeleider, coach en therapeut voor paard en cliënt moeten de gedragingen goed observeren en de combinatie kunnen verantwoorden.

3.2.7 Combinaties van de behandelingen mens en paard

Geen respondent van de bedrijven voert een vergelijkbaar concept als 'Your Horse in Balance' uit. Drie respondenten geven aan dat de combinatie of de inzet van paarden met gedragsproblemen voor EAI wel mogelijk is. Het wordt afhankelijk gemaakt van de mate van de problemen en of er gevaar voor de mensen bestaat als er met het dier gewerkt zou worden. De wetenschapper geeft aan dat het wel mogelijk is een paard om te scholen of vervangende gedragingen aan te leren, om probleemgedrag op te lossen. Het succes van deze combinatie is afhankelijk van de ervaringen van de paardentherapeut, hoe snel en goed de cliënten de behandelingsmethoden op de paarden kunnen toepassen en hoe de status van het paard is. Verder wordt door de wetenschapper aangegeven dat het wel mogelijk is dat de cliënt van de behandelingen en het paardengedrag kan leren. Eén respondent heeft wel twijfel aangegeven bij dit soort combinaties, omdat het voor de cliënten moeilijk kan zijn vertrouwen in het dier te ontwikkelen. Verder kan volgens deze respondent het disciplineren van het dier verstorend voor de cliënt zijn.

Samengevat wordt door de respondenten wel op het welzijn van de dieren gelet, maar de wensen en doelen voor de cliënt staan altijd voorop. Het paard wordt bewust gekozen voor bepaalde sessies maar meer omdat de cliënt deze bepaalde aanpak nodig heeft. De cliënten van de respondenten hebben weinig met het training van de paarden te maken.

4. DISCUSSIE

In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten en mogelijke aandachtspunten tijdens de uitvoering van dit onderzoek besproken worden.

Methoden discussie

Naar aanleiding van de uitvoering en de respons op dit onderzoek zijn er een aantal aandachtspunten opgevallen, die in tegenstelling tot de verwachting van de onderzoeker meevielen en andere weer een nadeel voor het onderzoek waren. Bij de keuze van de respondenten was dit onderzoek vooral op de werkelijke uitvoering van therapiecombinaties voor mens en paard gericht. Er hadden ook organisaties benaderd kunnen worden die per toeval of bewust paarden met probleemgedrag voor hun sessies inzetten, maar waarbij het niet om de ontwikkeling van het paard gaat.

Tijdens het onderzoek viel op dat er een gebrek aan duidelijke definities en grenzen is die de begrippen ongewenst gedrag, probleemgedrag, gedragsstoornis of getraumatiseerd in verband met paarden duidelijk beschrijven. Deze bepaling heeft invloed op de criteria gehad, die voor de keuze van organisaties opgesteld zijn en bij het opzoeken van literatuur gebruikt zijn.

Door de kennis in drie talen kon er wel op verschillende bronnen verwezen worden, maar het had door gebrek aan vloeiende spreekkennis in het Engels het contact met een respondent in Australië beperkt. Deze respondent heeft wel een combinatie van therapie voor mens en paard uitgevoerd en had interesse bij het onderzoek, maar er kwam na het opzeggen van een persoonlijk gesprek geen respons meer op de vragen per mail.

Resultatendiscussie

Die hier genoemden termen en andere zoals 'probleempaarden' hadden ook invloed op de respons door de organisaties. Voor de respondenten was het deels onduidelijk en verwarrend wat er precies van hen verwacht werd. Vervolgens kan het tijdstip van het onderzoek invloed op de respons hebben gehad. De dataverzameling vond tijdens de zomervakantie (juli tot en met augustus) plaats, in deze tijd zijn bedrijven met paarden en cliënten in het hoofdseizoen en met activiteiten en evenementen bezig. Dit hebben enkele respondenten ook als reden aangegeven, waarom ze niet aan het onderzoek mee konden doen.

De respondenten die antwoord hebben gegeven voerden zelf geen combinatie uit waarbij het om de ontwikkeling van mens en paard ging. Deze respondenten waren meer cliënt gericht, waardoor zij ook niet duidelijk hun ervaringen konden delen. Maar tegen de verwachtingen heeft geen respondent aangegeven, dat deze speciale combinatie in opzet en uitvoering onmogelijk zou zijn. Een respondent heeft wel twijfel aangegeven en andere hebben aanbevolen vooral op veiligheid te letten. Dit duidt op mogelijke ongelukken binnen de sector en dat het van voordeel zou zijn een goede combinatie van cliënt en paard te kunnen creëren. Deze aandachtspunten konden niet bevestigd worden door gebrek aan onderzoeken en literatuur.

5. CONCLUSIE

Dit afstudeeronderzoek had als hoofddoel ervaringen en meningen over de combinatie van zorg voor paard en mens in een behandeling te verzamelen. Er is voor een internationale inventarisatie gekozen om veel kennis, een groot aantal ervaringen uit de praktijk te kunnen verzamelen en aanbevelingen aan de Adalia Hoeve en het project 'Your Horse in Balance' te kunnen geven.

In dit hoofdstuk wordt antwoord op de onderzoeksvragen gegeven met behulp van de resultaten. Er wordt eerst antwoord op de subvragen gegeven omdat deze aansluitend het antwoord op de hoofdvraag geven.

Subvragen

Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de opzet van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?

Er zijn beperkt ervaringen op het gebied van gedragstherapie voor mens en paard bekend. De ervaringen beperken zich op aparte onderdelen van deze specifieke combinatie, zoals alleen bij de inzet van Equine Assisted Interventions voor de ontwikkeling van mensen. Er bestaat praktijkervaring bij het trainen van paarden met probleemgedrag en de uitvoering van Equine Assisted Interventions, maar binnen dit onderzoek is niet naar voren gekomen of er ervaringen zijn bij het combineren van beide onderdelen in een opzet.

Welke ervaringen hebben internationale bedrijven ten aanzien van de uitvoering van een programma met de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?

Uit het onderzoek wordt niet duidelijk of er ervaringen zijn ten aanzien van de uitvoering en het combineren van gedragstherapie voor mens en paard. Er worden ervaringen genoemd die alleen betrekking hebben op Equine Assisted Interventions. Bijvoorbeeld, er wordt hier aangeraden altijd op veiligheid voor mens en dier te letten en dat het belangrijk is dat de begeleiders of professionals ervaring hebben met paarden en hun gedragingen. Het is wel mogelijk probleempaarden bewust voor bepaalde sessies in te zetten en dat de match tussen cliënt en paard wel positief voor beide moet zijn, onafhankelijk of het een probleem- of therapiepaard is.

Welke soort combinaties van therapieën worden door de bedrijven gekozen?

Van de respondenten die antwoord op de vragenlijst hebben gegeven, voert geen organisatie een vergelijkbare combinatie uit, maar de volgende werkwijzen en methoden worden genoemd en gebruikt: Natural Horsemanship, Parelli Natural Horsemanship, Therapeutic Horsemanship, Activiteiten volgens het EAGALA model, Equine Assisted Activities, Equine Assisted Psychotherapy en Equine Assisted Learning. Natural Horsemanship wordt vaak bij de behandeling van paarden met gedragsproblemen genoemd en uitgevoerd. Equine Assisted Psychotherapy en Learning zijn gecertificeerde therapievormen voor mensen in de V.S. volgens het EAGALA model en kunnen op verschillende manieren uitgevoerd worden. Eén respondent die geen antwoord heeft gegeven gebruikt Equine Facilitated Therapy, Narrative practice en

non-violent natural horsemanship als combinatie, om cliënten en paarden met gedragsproblemen te helpen.

Hoofdvraag

Welke ervaringen hebben organisaties wereldwijd ten aanzien van de opzet en uitvoering bij de combinatie van therapie voor paarden en mensen opgedaan?

Omdat er geen tot weinig organisaties een combinatie met gedragstherapie voor mens en paard uitvoeren zijn er ook beperkt ervaringen op dit gebied beschikbaar. De organisaties die als respondent dit onderzoek ondersteund hadden, hebben alleen ervaringen met één onderdeel van de combinatie.

Voor de organisaties staat veiligheid voor mens en dier altijd voorop. Het doel en het programma moeten duidelijk opgesteld en uitgevoerd zijn. Van belang is de match tussen cliënt en paard, om de combinatie te kunnen verantwoorden. Hierdoor kan een succesvolle ontwikkeling en de veiligheid gewaarborgd worden. De begeleiders en therapeuten moeten professionals op hun vakgebied zijn, zowel over gedragingen van paarden als van mensen. De doelgroep voor het project moet duidelijk beschreven worden, om de juiste keuze te kunnen maken wie er opgenomen wordt. Omdat de respondenten veiligheid en een goede match noemen als punt noemen, kan geconcludeerd worden dat er blijkbaar een aantal ongelukken gebeurd zijn of negatieve ervaringen op dit gebied gedaan zijn en waar zij anderen voor willen behoeden.

Naar aanleiding van dit onderzoek is een aantal ervaringen en meningen verzameld en omdat de respondenten uit vijf verschillende landen afkomstig zijn, is het doel van een internationale inventarisatie bereikt. De respons was, met vier antwoorden, tegen de verwachting vrij laag. Voor het onderzoek was er weinig informatie ter beschikking, maar de onderzoeksvragen zijn toch beantwoord.

Op het gebied van behandelingscombinaties voor mens en paard is meer wetenschappelijk onderzoek en beschrijvende literatuur nodig. Hierbij moeten vooral de behandelingen van paarden met probleemgedrag beter onderzocht worden en een samenhang met de behandeling van mensen tijdens Equine Assisted Interventions opgesteld worden. Dit onderzoek heeft de tweede stap voor de eerste gedaan, omdat de hypothese van de opdrachtgever nog niet onderzocht of bevestigd is. Het onderzoek heeft wel antwoord kunnen geven over de mogelijkheden van de hypothese van de opdrachtgever, maar zonder wetenschappelijke betrouwbaarheid.

Afsluitend kan er gezegd worden, dat een combinatie van gedragstherapie voor mens en paard in één behandeling volgens de respondenten niet onmogelijk is. Maar er konden geen duidelijke ervaringen gegeven worden door deze respondenten of al bestaande literatuur.

6. AANBEVELINGEN

De volgende aandachtspunten zijn aanbevelingen voor de opdrachtgever en vervolgonderzoeker.

6.1 Aanbevelingen voor de Adalia Hoeve

Voor de opdrachtgever de Adalia Hoeve en Hannes Driessen als paardentherapeut voor het project 'Your Horse in Balance' kunnen de volgende punten aanbevolen worden:

- De veiligheid van mens en dier hoort altijd voorop te staan. Hiervoor is het belangrijk dat de medewerkers, begeleiders en de paardentherapeut ervaring hebben in omgang met paarden, in samenwerking met cliënten met persoonlijkheidsklachten en het herkennen van gedragingen. Als mogelijk zullen de medewerkers op hun vakgebied gecertificeerd zijn. Een ander belangrijk punt is het toelichten en trainen van de cliënten in de omgang met paarden en probleemgedrag, om de veiligheid te kunnen waarborgen.
- Voor de planning van het concept zou het voordelig zijn, om de training van paard en cliënt apart van elkaar te beginnen en intensiever op te stellen. Hierbij wordt er bedoeld dat de cliënt een bepaald niveau nodig heeft, om het paard en de therapeut bij de training en behandeling van het paard te kunnen ondersteunen. De cliënten ervaren niet alleen bewust de sessie maar geven ook onbewust gedragstraining aan het paard. Ook het paard zou voor het eerste contact met de cliënt door de paardentherapeut beoordeeld moeten worden. Vervolgens heeft de behandeling en de ontwikkeling van beide partijen tijd nodig, hierbij wordt aanbevolen deze zo ruim mogelijk te nemen.
- In het begin van de uitvoering is aan te raden het kleinschalig op te zetten. Bijvoorbeeld alleen met maximaal twee tot drie paarden en cliënten samen te werken. Hierbij kan het concept getest en indien nodig aangepast worden.
- Het zou een voordeel zijn als de begeleiders voor het eerste contact tussen paard en cliënt een combinatie- en persoonlijkheidsschets kunnen maken. Hierbij worden de problemen geobserveerd en eigenschappen vastgelegd. Door een goede observatie van de karakters bij mens en paard kan een match of mismatch bepaald worden. Dit heeft invloed op de ontwikkeling en verloop van beide partijen tijdens de sessies.
- In het concept zullen duidelijke criteria opgesteld moeten worden welke doelgroepen voor het project opgenomen worden. Hierbij worden zowel de paarden als ook de mensen als doelgroep opgenomen. Hierbij kunnen bijvoorbeeld lichte gedragsproblemen eerder aangenomen worden in plaats van agressieve en gevaarlijke gedragingen die al bij het indirecte contact duidelijk zichtbaar worden.

6.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Er wordt aanbevolen tijdens de uitvoering van 'Your Horse in Balance' een onderzoek op de invloed en samenhang van deze combinatie uit te laten voeren. Ter bevestiging van het project en bescherming van welzijn en gezondheid zullen volgende onderdelen verder onderzocht moeten worden:

- De meerwaarde van deze combinatie onderzoeken, is er een win-winsituatie mogelijk?
- De effecten bij mens en paard op verschillende manieren meten
- Vervolginventarisatie met andere respondenten
- Uitvoering van het project observeren en op verbeteringen voor het programma aangeven
- Bepaling van het verschil tussen ongewenst gedrag, probleemgedrag en stoornissen bij paarden en vergelijkbare termen
- Handleiding voor de juiste interpretatie van paardengedrag opstellen, die wereldwijd gehandhaafd kan worden
- Bepaling bestaan er getraumatiseerde paarden?
- Onderzoek van bedrijven die per toeval of bewust probleempaarden inzetten
- Onderzoek naar ongelukken of negatieve ervaringen binnen de sector Equine Assisted Intervention en het trainen van probleempaarden

LITERATUURLIJST

Afbeelding

Contact met een paard. Expertisecel mens en paard: Professionalisering van het gebruik van paarden in de zorg. Gevonden op 2 september, 2015, op <https://celmensenpaard.wordpress.com/>

Literatuur

Adalia Hoeve (2015). Projectvoorstel en –ontwikkeling van ‘Your Horse in Balance’. Persoonlijke gesprekken, 2015.

Arkow, P. (1998). *Pet therapy: A study and resource guide for the use of companion animals in selected therapies* (8th ed.). Stratford, New Jersey: Author.

Baarda, D.B. en de Goede, M.P.M. (2001). *Basisboek Methoden en Technieken*. Groningen: Stenfert Kroese.

Birke, L. (2007). Learning to speak horse: The culture of “natural horsemanship”. *Society and Animals*, 15 (2007), pp. 217-239.

Die Tiertherapie (2015). Pferde. Gevonden op 22 juni, 2015, op <http://www.die-tiertherapie.de/pferd.html>

EAGALA (2015). EAGALA model. Gevonden op 17 september, 2015, op http://www.eagala.org/Information/What_Is_EAGALA_Model

EAI Repository (2015). Research, Collaboration, Funding. Gevonden op 1 oktober, 2015, op <http://equineassistedinterventions.org/index.php>

Emonson, C. (2015). Horse for Hope Program. Gevonden op 16 september, 2015, op <http://www.horsesforhope.org.au/>

Equithérapie, (2015). Equithérapie SHP en vergelijkbare opleidingen in Europa. Gevonden op 16 september, 2015, op <http://www.equitherapie.org/fileupload/aa09dbf757f026040b22d320ad25e751444539585.pdf>

Figueroa, A. (2014). Rehabilitation Program Pairs Prisoners with Wild Horses: ‘It’s life Changing’. *Fusion*. Gevonden op 16 september, 2015, op <http://fusion.net/story/4996/rehabilitation-program-pairs-prisoners-with-wild-horses-its-life-changing/>

Fine, A.H. et al (2010). *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Third edition. Oxford: Academic Press/Elsevier.

Furst, G. (2006). Prison-Based Animal Programs: A National Survey. *The Prison Journal*, Volume 86, Number 4, december 2006, 407-430.

Groot Woordenboek van de Nederlandse taal (2005). Utrecht/ Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Hill, C. (2007). *Denken als een Paard*. Zeewolde: Forte Uitgevers bv.

Irwin, Ch. (2003). *Een paard liegt niet: De magie van het paardenfluisteren.*'s-Gravenhage: Uitgeverij BZZTôH.

Ivan, A. (2013). Mit dem Ziel der Resozialisierung für Straßenhunde end Gefängnisinsassen: Versuchsprojekt in Rumänien: eine tiergestützte Therapie für Inhaftierte. *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien*, 7 juni 2013.

KBR Wild Horse and Burro (2015)^a. Nevada- Home to the nation's wild Horses. Gevonden op 15 september, 2015, op <http://www.kbrhorse.net/whb/blmnev.html>

KBR Wild Horse and Burro (2015)^b. Silver State Industries Comstock Wild Horse Gentling Program. Gevonden op 15 september, 2015, op <http://www.kbrhorse.net/wclo/ssi01.html>

Kronen Zeitung (2012). Häftlinge trainieren chancenlose Tierheim-Hunde. Kronen Zeitung, 11 januari 2012. Gevonden op http://www.krone.at/Tierecke/Haeflinge_trainieren_chancenlose_Tierheim-Hunde-In_US-Gefaengnis-Story-307844

Lai, J. (1998, April). *Pet facilitated therapy in correctional institutions*. Paper prepared for Correctional Services of Canada by Office of the Deputy Commissioner for Women. In G. Furst (2006). Prison-Based Animal Programs: A National Survey. *The Prison Journal*, Volume 86, Number 4, December 2006, 407-430.

Levinson, B.M. (1969). *'Pet-oriented Child Psychotherapy'*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Locke, J. (1699). *Some Thoughts Concerning Education*. Reprinted with an introduction by F.W. Garforth (1964). London: Heinemann.

Loe, A. M. (2015). *Prison-Based Animal Programs: A Descriptive Analysis*. Greeley, CO: University of Northern Colorado.

McGreevy, P. (2012). *Equine Behavior: A Guide for Veterinarians and Equine Scientists*. Second Edition. Edinburgh: Saunders Elsevier.

Myers, O.E. (1998). *Children and Animals*. Boulder, CO: Westview Press.

Ophorst, S. et al (2014). *Handboek Dieren in de Zorg*. Ede: Ontwikkelcentrum.

Overall, K.L. (2011). Behavior Problems in Horses. *The Merck Manual Pet Health*. Merck Manuals. Gevonden op 16 september, 2015, op http://www.merckvetmanual.com/pethealth/horse_basics/behavior_of_horses/behavior_problems_in_horses.html#v3216612

Parelli (2015). Parelli Natural Horsemanship. Gevonden op 16 september, 2015, op <http://www.parelli.com/>

Rashid, M. (2013). *Paarden liegen nooit: De kern van passief leiderschap*. Kampen: Uitgeverij Rozhanitsa.

Roberts, M. (2015). Join-Up. Gevonden op 16 september, 2015, op http://www.montyroberts.com/ab_about_monty/ju_about/

Rutgers, C. (2015). *Wetenschap en coaching met paarden*. Gevonden op 22 juni, 2015, op <http://paardenlevenskunst.nl/?action=pagina&id=49&title=Home>

Stichting Zorg PK (2015). *Prijsvraag Zorg Pk's*. Gevonden op 1 juli, 2015, op <http://www.zorgpks.nl/assets/images/pdf/Prijsvraag%20ZPKs%20nw.pdf>

Trotter, K.S. (2012). *Harnessing the power of equine assisted counseling. Adding Animal Assisted therapy to your practice*. Hove: Routledge Taylor & Francis Group.

Tissen, I., Hergovich, A. & Spiel, Ch. (2007). School-Based Social Training with and without Dogs: Evaluation of Their Effectiveness. *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*, Volume 20, Issue 4, 365-373.

BIJLAGEN

Bijlagen I: E-mail aan organisaties in het Nederlands

Geachte Dames en Heren,

Mijn naam is Julia Gerlach en ik studeer diermanagement op Hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden (Nederland). Voor mijn afstudeer project ben ik op zoek naar organisaties, die de behandeling van probleempaarden met de behandeling van mensen met psychische klachten combineert, hetgeen tot een verbetering van gezondheid en welzijn van beide leidt.

Uw organisatie valt binnen de criteria van dit onderzoek en daarom zou ik het zeer op prijs stellen als u meewerktaan dit onderzoek. Ik zou u dan de volgende vragen willen stellen:

- Welke werkwijze en methode hanteert u tijdens het werken en behandelen van mensen en paarden in deze casus?
- Wat is uw mening over de meerwaarde en de effecten van deze speciale combinatie en win-winsituatie voor mens en paard met problemen?

U kunt uw antwoorden in het Engels, Nederlands of Duits per mail geven. De informatie die u verstrekt zal vertrouwelijk worden behandeld.

Graag zou ik uw antwoorden tot 24 augustus 2015 ontvangen.

Alvast van harte bedankt voor uw antwoorden en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Julia Gerlach
Student Diermanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Nederland

E-mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen II: E-mail aan organisaties in het Engels

Subject:

Research of the combination of treatments for problem horses and treatments for people

Dear Sir or Madame,

My name is Julia Gerlach and I'm studying animal management at Van Hall Larenstein in Leeuwarden (The Netherlands). For my bachelor thesis I am looking for organizations that combine the treatment of problem horses with the treatment of people with mental health problems, leading to improved health and well-being of both.

Your organization falls within the criteria of this study and therefore I would appreciate it if you wish to contribute to this research. I would then like to ask the following questions:

- What methods do you use while working and dealing with people and horses in this case?
- What is your opinion about the value and impact of this special combination and win-win situation for people and horses with problems?

You can give your answer in English, Dutch or German via email.

The information you provide will be treated confidentially.

I would like to receive your answers the latest on 24th of August 2015.

Thank you in advance for your cooperation, I look forward hearing from you.

Sincerely,

Julia Gerlach
Student Animalmanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Netherlands

E-mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen III: E-mail aan organisaties in het Duits

Sehr geehrte Sandra König,

Mein Name ist Julia Gerlach und ich bin Tiermanagement Student an der Hogeschool Van Hall Larenstein in Leeuwarden (Niederlande).

Für meine Bachelorarbeit bin ich auf der Suche nach Organisationen, die die Behandlung von sogenannten Problempferden mit der Behandlung von Menschen mit psychischen Problemen kombinieren, um letztendlich die Gesundheit und das Wohlbefinden beider zu verbessern. Ihre Organisation stimmt mit den Kriterien für diese Untersuchung überein und deshalb möchte ich sie bitten meine Untersuchung zu unterstützen.

Hierzu möchte ich ihnen folgende Fragen zu dem Thema stellen:

Welche Methoden wenden sie bei der Behandlung und der Zusammenarbeit von Mensch und Pferd in diesem Fall an?

Welche Meinung haben sie über den Effekt und den Wert von dieser speziellen Kombination und Win-Win Situation für Menschen und Pferden mit Problemen?

Ihre Antwort können sie mir gerne per E-Mail mitteilen.

Alle ihre Angaben werden vertraulich behandelt und nur für diese Untersuchung verwendet. Gern würde ich ihre Antwort bis spätestens 24. August 2015 in Empfang nehmen.

Vielen Dank für ihre Mithilfe und Antworten.

Mit freundlichen Gruß,

Julia Gerlach
Student Tiermanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Niederlande
E-Mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen IV: E-mail aan wetenschappers in het Nederlands

Geachte Dr. ir. Kathalijne Visser,

Mijn naam is Julia Gerlach en ik ben student Diermanagement op Hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden. Voor mijn afstudeeronderzoek ben ik op zoek naar wetenschappelijke ervaringen over training of therapie voor paarden met gedragsproblemen, die begeleid worden door een paardentherapeut en cliënten met een negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen of andere persoonlijkheidsklachten.

Voor mijn opdrachtgever ben ik bezig om ervaringen te verzamelen, over de mogelijkheid een win-winsituatie voor mens en paard met problemen op gedragsniveau binnen een behandelingsconcept te kunnen creëren.

Voor mijn onderzoek zou ik het zeer op prijs stellen als u meehelpt aan dit onderzoek. Ik zou u als lid van de International Society for Equitation Science graag de volgende vragen willen stellen:

- Kunnen volgens uw mening paarden met een verleden of gedragsprobleem onder begeleiding van cliënten met persoonlijkheidsklachten als “normale” rijpaarden of zelfs therapiepaarden ingezet worden?
- Wat is uw mening over de meerwaarde en de mogelijke effecten van deze speciale combinatie en win-winsituatie voor mens en paard met problemen binnen een concept?

U kunt uw antwoorden in het Engels, Nederlands of Duits per mail geven.

De informatie die u verstrekt zal vertrouwelijk worden behandeld.

Graag zou ik uw antwoorden voor 17 september 2015 ontvangen.

Als u zelf de vragen niet kunt beantwoorden, maar een deskundige collega of onderzoeker voor het beantwoorden van deze specifieke vragen kunt aanbevelen, zou ik dit graag horen.

Bij voorbaat dank voor uw antwoorden en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Julia Gerlach
Student Diermanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Nederland

E-mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen V: E-mail aan wetenschappers in het Engels

Subject:

Research into the combination of treatments for horses with behavior problems and treatments for people with mental health problems

Dear Sir or Madame of EAGALA,

My name is Julia Gerlach and I am studying animal management at Van Hall Larenstein in Leeuwarden (The Netherlands). For my bachelor thesis I am looking for scientific experiences about training or therapy for horses with behavioral problems, which are treated by a horse therapist and clients with a low self-esteem or other personality problems.

For my client, I am gathering experiences on the opportunity to create a win-win situation for people and horses with problems at the behavioral level within a treatment concept.

For this study I would appreciate it if you would like to contribute to this research. I would then like to ask the following questions:

- May, in your opinion, horses with a history or a behavioural problem be guided by clients with personality problems to use them as "normal" riding horses or equine therapy horses?
- What is your opinion about the value and impact of this special combination and win-win situation for people and horses with problems?

You can give your answer in English, Dutch or German via email.

The information you provide will be treated confidentially.

I would like to receive your answers before 17th of September 2015.

Thank you in advance for your cooperation, I look forward hearing from you.

Sincerely,

Julia Gerlach
Student Animalmanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Netherlands

E-mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen VI: E-mail aan wetenschappers in het Duits

Sehr geehrte Dr. Uta König von Borstel,

Mein Name ist Julia Gerlach und ich bin Tiermanagement Student an der Hogeschool Van Hall Larenstein in Leeuwarden (Niederlande).

Für meine Bachelorarbeit bin ich auf der Suche nach wissenschaftlichen Erfahrungen und Untersuchungen, über die Behandlung von Pferden mit Verhaltensproblemen, die sowohl von einem Pferdetherapeuten als auch Klienten mit einem negativen Selbstbild, wenig Selbstvertrauen und anderen Persönlichkeitsproblemen behandelt und begleitet werden. Für meinen Auftraggeber möchte ich verschiedene Erfahrungen versammeln, über die Möglichkeit eine Win- Win Situation für Menschen und Pferde mit Verhaltensproblemen kreieren zu können, innerhalb eines Behandlungskonzeptes. Diese Behandlung soll sowohl die Gesundheit als auch das Wohlbefinden beider Individuen verbessern.

Da Sie viel Erfahrung im Bereich des Verhaltens von Pferden haben möchte ich sie bitten meine Untersuchung zu unterstützen.

Hierzu möchte ich ihnen folgende Fragen zu dem Thema stellen:

- Können ihrer Meinung und Erfahrung nach, Pferde mit einer negativen Vergangenheit oder Verhaltensproblemen unter Begleitung von Klienten mit Persönlichkeitsproblemen wieder als „normale“ Reitpferde oder gar als Therapiepferde eingesetzt werden?
- Welche Meinung haben sie über den Effekt und den Wert von dieser speziellen Kombination und Win- Win Situation für Menschen und Pferden mit Problemen innerhalb eines Behandlungskonzeptes?

Ihre Antwort können sie mir gerne per E-Mail mitteilen.

Alle ihre Angaben werden vertraulich behandelt und nur für diese Untersuchung verwendet.

Gern würde ich ihre Antwort bis spätestens 17. September 2015 in Empfang nehmen.

Falls Sie diese Fragen nicht beantworten können, aber einen kundigen Kollegen oder Forscher weiterempfehlen können, würde ich mich sehr über eine solche Mithilfe freuen.

Vielen Dank für ihre Mithilfe und Antworten.

Mit freundlichen Gruß,

Julia Gerlach
Student Tiermanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden
Niederlande
E-Mail: julia.gerlach@wur.nl

Bijlagen VII: Adreslijst van de gekozen organisaties

Horses for Hope Program, Colin Emonson, PO Box 1697, Shepparton Vic 3632, Australia,
colin@ucce.org.au

Sacred Life Horse School, Sandra König, Ebenöd 10, 94541 Grattersdorf, Germany

Bonnie Ebsen-Jackson, Owner/Operator T.H.E Ranch, PO Box 256, Skull Valley, AZ 86338,
t.h.e.ranch@mac.com

Wild Horse Inmate Program, Brian Hardin, P.O. Box 1600, Canon Complex, Canon City, CO 81215-1600, brian.hardin@state.co.us

Department of Corrections – Main office, 1934 Wyott Drive, Suite 100, Cheyenne, WY 82002

Parelli Foundation, 4400 North Scottsdale Road, Suite #9-904, Scottsdale, AZ 85251, USA,
info@parellifoundation.org

Mustang Heritage Foundation, P.O. Box 979, Georgetown, Texas 78627,
byron@mustangheritagefoundation.org

The TRF at James River, P.O. Box 112, Crozier, VA 23039, StateFarmHorses@aol.com

North River Horse & Humanship Centre, 558 Helmsdale Road, RD 2, Waipu 0582, New Zealand,
info@northriver.co.nz

Crystal Peaks Youth Ranch, 19344 Innes Market RD., Bend OR, 97701, USA

Day Dreams Farm, Equine Rescue and Rehabilitation, P.O.Box 230424, Fair Haven, MI 48023

Denkai Sanctuary, 215 First Street Eaton, CO 80615, info@denkaisanctuary.org

Meadowgate Summer Program, 145 Chaffee Creek Rd., Newfield, NY 14867

Horse Holiday Honorable Connections, Newville, PA 17241, rose@horseholiday.org

Refuge Ranch, 3845 Delay Road, Pawnee, IL, 62558, chris@refuge-ranch.org

Spirit's Promise, Marisa Striano Charles, 2746 Sound Avenue, Riverhead, NY 11901,
marisa@spiritspromiserescue.org

Serenity Equine Rescue & Rehabilitation, 28818 SE 216th Way, Maple Valley, WA 98038,
patricia@serenityequinerescue.com

All About Equine, 2201 Francisco Drive #140-174, El Dorado Hills, CA 95762,
info@allaboutequine.org

Save the Horses, The Horse Rescue, Relief & Retirement Fund, 1768 New Green Road, Cumming, GA 30028, info@savethehorses.org

Crane Mountain Valley Horse Rescue, Inc., 7556 NYS Route 9N, Westport, New York 12993, horses@cmvhr.org

Saffyre Sanctuary, Inc., P.O. Box 921708, Sylmar, California 91392, esta@saffyresanctuary.org

Dr. ir. Kathalijne Visser, lid van International Society for Equitation Science (ISES) en CAH Vilentum in Dronten, TPO dier- en veehouderij, kathalijne.visser@horsonality.nl

Prof. Dr. Uta König von Borstel, Georg-August Universität Göttingen, DNTW, Produktionssysteme der Nutztiere und Pferdewissenschaften, Albrecht-Thaer-Weg 3, 37075 Göttingen, koenigvb@gwdg.de

EAGALA, PO Box 993, Santaquin, UT 84655, [contactformulier](#)

Bijlagen VIII: Antwoorden respondenten zonder persoonlijke data

Respondent A

I am sorry that we probably do not really meet the criteria for your research. Though our programs include Therapeutic Horsemanship and Horse Rescue, our mission is to provide natural horsemanship education to help those who actually do the work of rescuing horses and for some organizations, then using them for therapeutic horsemanship. We are aware that there are many therapy programs, who obtain their horses through rescue channels, therefore, meeting your criteria. However, we do not have a listing of those organizations at this time. Sometime in the future our data base may have that information in a retrievable format but not yet.

Because of my commitment to these programs, I will briefly answer your questions.

- What methods do you use while working and dealing with people and horses in this case?

We teach Parelli Natural Horsemanship to both Horse Rescues and to Therapeutic Horsemanship programs so that they can communicate more effectively with their horses, be safer, have horses that are productive and more effective longer in therapy programs and because of their confidence and comfort lead to more effective long term outcomes for the humans in the therapeutic programs.

- What is your opinion about the value and impact of this special combination and win-win situation for people and horses with problems?

I would suggest that if you have not already done so, you read some of the articles on Shannon Knapps's website - <http://horsesenseotc.com/therapy-overview/>

Also if you have not done so, you might select some of the EAGALA certified centers and check their websites to see if they specify that they use rescued horses. They would have the best information to answer your questions.

http://www.eagala.org/find_a_program

Good luck with your research. Those of us in the field know that horses heal humans and humans can heal horses.

Respondent B

Now that I am in possession of what is meant by “problem”, I am happy to give you feedback on your questions.

First, last and always, I am all about safety. As a certified riding instructor (ARIA), I’m responsible to assessing risk. I am also the facility owner and purchase the insurance policy for all of the equine activities that happen here. I fill out an extra form (and pay an extra premium) for the EAL/EAP work that I co-facilitate here.

While we include some mounted work (when a specific therapist requests it), the majority of our therapeutic activity happens on the ground, following the EAGALA model. This can be done with horse in-hand (halted) or at liberty (unrestrained). I carefully pick the horses that end up in my therapy herd of 7-8. They may have behavioral problems, but I draw the limit at horses that habitually bite or kick people. The members of my therapy herd absolutely must have either neutral or positive attitudes toward humans. I never discipline or “school” a horse in the context of a session, as some clients may interpret that as “abuse” or “trauma” and it may trigger their own issues. If a horse looks like he “got up on the wrong side of the stall” I excuse him from the session through an arena gate that opens to an adjacent field. This practice addresses any horse’s unwillingness to participate in therapy on any particular day. I feel this is an ethical way in which to engage the horses that allows them to opt out if they want. I have found that horses can absorb and internalize clients’ emotional states and some days this is just too much for them. Again, I want a win-win situation by only including the horses who are willing and able to engage in the work.

Now, some of my horses can exhibit aggressive behavior to their herd members as a means of communication, and that is permissible to some degree when they are loose in the arena. In my safety talk at the start of each session, I will brainstorm with the clients about how horses communicate their inner states and what their various body language could mean. I try to get the clients thinking about their own safety and well-being by paying attention to the horses’ behavior and interaction with each other.

Here is what I don’t do:

Actively engage the client in “training” or “schooling” the horses involved in the session. Other than learning experientially about pressure’s effect on horses (for instance, when arms are waved, the horse moves away from the client) I don’t give horsemanship instruction to the client but rather facilitate the client’s own emotional response to the horse’s energy and help process with the client the horse’s response to their energy. This focus alone can become a dance between horse and human and can help mirror back to the human some emotional truths.

I'm aware that there are other modalities that incorporate horsemanship SKILLS into the therapy. Because I teach horsemanship and riding but am not a licensed therapist, I make a clear distinction with my students and clients between horsemanship and therapy, or even experiential learning.

As far as including horses with behavioral problems, I don't think utilizing a horse who has been abused, lacks trust in human interaction, and is showing defensiveness is helpful for therapy clients, as the client could misinterpret the horse's reactive or fearful behavior. I have rehabbed some horses who came to me with defensiveness and apathy, and who then went on to manifest trust in their interactions with humans, but I would never put that responsibility on my students or clients.

I hope this helps your study and wish you the best with your educational goals,

Respondent C

#1. If you as the consultant do not have the spiritual connection with the horse and within yourself --you could not 'feel' any miss-match between horse and client, so it is vital to know the true natural horse before any abuse.

#2. Whenever you see conflixtions in behavior of either the horse or human, you must be able to see where those behaviors came from, and what caused them in the first place.

#3. I guess you could say that this is truly a multifaceted work, since you will be weaving back and forth between --mind-body-& soul behavior for hints --if those changes are from anything immediate --or if they are from PTSD, a result of previous behavior or reactions.

#4. Walk your way through this puzzle, being careful to not shake up a bad memory that only waits for considerable attention to begin it's own healing process --BEFORE taking on any more vital and immediate responses. Keep it slow, and watch even partial moments for clues. Move slowly, give breaks, and allow this process to imagine it's own alley-way for healing --without force of ANY kind.

Hope this gets you started, because your students are your best teachers. Stay observant!

Respondent D

Das lässt sich so pauschal gar nicht beantworten, denn es hängt natürlich von verschiedenen Faktoren wie der Art der Verhaltensprobleme und deren Ursache ab (sowohl bei Mensch und auch beim Pferd). Sind z.B. die Verhaltensprobleme durch körperliche Probleme bedingt (z.B. Unreitbarkeit aufgrund von schmerzhaften Zuständen), so kann eine alleinige Behandlung der Verhaltensprobleme i.d.R. keine dauerhafte Abhilfe schaffen. Und eine eindeutige Diagnose, ob und wenn ja wo Schmerzen vorliegen ist oft gar nicht so einfach, wie es auf den ersten Blick scheinen mag. Ansonsten ist prinzipiell jedes Pferd in der Lage, durch korrektes Training umzulernen, so dass z.B. problematische Verhaltensweisen unterbrochen und allmählich auch ganz abgelegt werden. (Ausnahmen sind einige Verhaltensstörungen, die bereits stereotyp und somit fest verdrahtet sind.) Bekommen die Klienten eine entsprechende Anweisung, wie sie beim Therapieren des Pferdes vorzugehen haben, ist ein Erfolg sicher möglich.

s.o. - das lässt sich so pauschal nicht beantworten. Sicher gibt es Konstellationen, in denen die Klienten in besonderer Weise davon profitieren, zu erfahren, dass es Tiere mit ähnlichen Problemen wie sie selbst gibt und dass sie diesen Tieren aktiv helfen können - und daraus dann lernen, dass ihnen selbst auch geholfen werden kann bzw. sie sich ggf. sogar selbst helfen können. Aus Sicht der Pferde wären i.d.R. aber erfahrene Therapeuten besser, da diese einen schnelleren und größeren Therapieerfolg erzielen werden können.

